

Формування ж народу, який прийнято називати великоруським, відбувалося дещо пізніше, в ІХ—ХІ ст.ст., в іншому регіоні, а саме в районі озера Ільмень та басейнах Оки і верхів'їв Волги, й на етнічній базі інших слов'янських племен — в'ятичів, кривичів, словен. Мовні діалекти цих племен, значною мірою перемішані з угро-фінським мовним елементом, лягли в основу формування прамови великоросів. Тому не може не видаватися абсурдним твердження, що українська мова є діалектом, відгалуженням російської мови.

У наш час становище української мови залишається дуже складним. Особливо це стосується Сходу і Півдня України. Адже Закон про мови, який надав українській мові статусу державної, ігнорується. Фактично державною мовою в цих регіонах залишається російська. Нею ведуть викладання в переважній більшості шкіл і майже в усіх вузах.

Ситуація ускладнюється й тим, що значна частина етнічних українців, передусім жителів міст, русифіковані, національна свідомість їх притуплена. Зневіра у своєму народі, в перспективі його відродження й дальшого розвитку як самостійної й незалежної нації, відчуття меншовартості, громадянська інертність і байдужість до долі України ще дають себе знати на кожному кроці. У багатьох людей атрофовано почуття національної гордості, без якого немислиме існування нації.

Хотілося б, щоб ті українці, які, відцуравшись рідної мови, з самого народження відлучають від неї своїх дітей і тим самим завдають непоправної шкоди їхньому інтелектуальному розвитку, а значить — і рідному народові загалом, усвідомили це.

Ростислав СЕМКІВ

Тернопільський державний педінститут

VOX POPULI: ЧИ СТАНЕ УКРАЇНЬСЬКА ПОП-КУЛЬТУРА УКРАЇНОМОВНОЮ?

Виникнення поняття “поп-культура” нерозривно пов'язане з розвитком нових, індустріальних форм суспільства. “Популярна”, тобто розрахована на споживання масове, а отже стандартизована, спрощена до схематичності, видозміна культури з'явилася як реакція на виокремлення елітарного пласту в рамках мистецтва модернізму.

Проте співвідносити появу цього феномена лише з початком століття було б надто примітивно. Подібні поняття існували ще задовго до витворення сучасного нам соціуму (наприклад, опозиція високих та низьких жанрів у класицизмі, співвідношення високого та низького бароко тощо). Всі ці пари понять базувалися на протиставленні герметичного (незрозумілого чи зрозумілого лише обмеженій “касті” вибраних) та “банального” (зрозумілого найширшим верствам соціуму).

Модерністичне мистецтво, безпосереднє сприйняття якого вимагає певного рівня освіченості, лише загостило згадані опозиції; поп-культура зайняла відповідне місце, виконуючи функцію задоволення найпростіших духовних потреб пересічної людини.

Було б нерозумним недооцінювати значення популярної культури, закривати очі на її існування: саме поп-культура чинить вплив (інформативний, етичний та естетичний) на найширшу аудиторію, формує стереотипи та уподобання.

Зрозуміло, що оскільки потреби масового споживача (а поп-культура саме “споживається”) не є одноманітними, то й сама вона не буде гомогенною — різноманітність запиту викличе якнайширший спектр “пропозицій”.

У світлі сказаного, враховуючи тематику даної конференції, зробимо перший висновок: популярна культура на Україні ніколи не буде одномовною; проте формальна логіка підказує, що саме українська мова повинна б домінувати в поп-культурі українського суспільства.

На жаль, ситуація далека від бажаної: вітчизняний соціум споживає переважно плоди російсько- та англomовної популярних культур, що є лакмусовим папірцем спрямування масового мислення.

Не можемо легковажити з цією проблемою. В кінці ХХ століття середній індивід потребує для розвитку своєї свідомості коміксів та бойовиків, танцювальної музики, розважальних шоу-програм і неодмінно довготривалих романтично-сентиментальних серіалів. Якщо ж національних зразків подібних елементів поп-культури не існує, то їхнє місце **обов’язково** посядуть аналогічні іншомовні.

Таким чином, у конкуренції популярних культур розгортається справжня боротьба за масову свідомість; в інтересах нашої державності, аби вона скінчилася домінуванням поп-культури україномовної.

Існує два способи трансформації чужоспрямованої культури в національну: адаптація зразків, що вже існують (шляхом перекладу чи переробки) і протиставлення їм зразків оригінальних. Перший спосіб, зрозумі-

міло, легший, вимагає менше затрат (адже маємо акт не створення, а перетворення) і швидше діятиме на аудиторію, бо вона ідентифікуватиме продукт (скажімо текст) як “свій” завдяки його впізнаванню.

Оригінальний зразок повинен мати незаперечну естетичну цінність, в іншому разі йому загрожує небезпека залишитися “чужим” для аудиторії.

Фактично маємо справу з двома послідовними стадіями процесу трансформації: спочатку зміна форми (переклад), потім — висунення нового змісту. У такий спосіб можна досягти певних зрушень у масовій свідомості.

Творення зразків популярної культури допускає деяке зниження естетичного рівня (широка аудиторія потребує не так глибини, як римського “видовищ!”); цікава тематика, захоплююча інтрига, експресія — ці елементи є головними в явищах того підвиду культури. Звертаємо увагу також на важливість якісної форми, котру, як вияв зовнішній, аудиторія дуже чітко вловлює. Маючи знижений поріг естетичного критерію, поп-культура робить можливим навіть “конвейерне” творення (напр. “фабрика зірок” Голлівуду, романи про комісара Мегре Ж. Сіменона, серіал “Santa Barbara” тощо). Можемо застосувати в даному разі слово “творення” на відміну од “творчості”, що стосується якісно вищого пласту культури.

Проте “виготовити” національну популярну культуру — це лише перший крок у боротьбі за свідомість соціуму. Друга, не менш важлива стадія — це донесення її до аудиторії. Якщо освітня система (школи, вузи) спрямована головню на передачу кращих зразків, витворів “програмних”, класичних, то першочергову роль в популяризації одиниць “для широкого вжитку” відіграють mass-media (напр. студія “1+1”) та заходи “прямого контакту” (фестиваль “Червона Рута”).

Якраз на останніх прикладах бачимо, що середовище побутування поп-культури аж ніяк не відкидає перебування в його полі творів “високого” гатунку (адже шедевр тим і геніальний, що його сприймає будь-яка аудиторія). Взагалі, популярна культура є містком до культури “елітарної”. З іншого боку, кожен високомистецький твір може бути спародійований, розроблений у трагедійному ключі, тоді між твором та аудиторією руйнується дистанція і він переходить у “зону грубого контакту” (Бахтин М.), тобто стає елементом уже поп-культури.

Відомо, що “елітарна” та популярна культури перебувають у постійному діалозі-дискусії. Розрізнити їх чітко можемо лише на рівні абстракцій, у реальності неможливо встановити якісь певні межі; стовідсотково до того чи іншого підвиду не належить жоден витвір мистецтва.

Розглянувши особливості та взаємопроникнення “елітарної” і популярної культур, зробимо певні висновки щодо функціонування останньої:

— українська культура, що має значний фонд високомистецьких творів, повинна мати якісну поп-культуру українською мовою;

— створення україномовної популярної культури може йти шляхом як переробки (перекладу), травестіювання зразків, що вже існують, так і через надбання зразків оригінальних;

— продукування власного шару поп-культури дасть змогу впливати на свідомість соціуму і на формування нації в цілому, зрештою, і на утвердження української мови в масовій свідомості зросійщених українців.

Людмила ДВІРНА

Черкаський інженерно-технологічний інститут

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ

Жодна держава не може існувати без власної мови. Національна свідомість, національна культура, національні традиції — все, що втілюється в понятті “національна ментальність”, — завжди відбивається в мові. Відмінності між мовами відображають і відмінності в культурі мовців. У суспільстві мова є не лише засобом комунікації, а й символізує інтегрування в неї кожного з членів, є формою вираження певного способу життя, світосприймання і системи цінностей. Саме розвиток національної мови, її високий чи низький суспільний рейтинг формує специфічні риси національної культури, сприяє самоусвідомленню народу. Без власної мови немає народу, але й мова відокремлено від суспільства існувати не може.

Протягом віків імперська політика Росії була спрямована на денационалізацію України. Апогею ця політика досягла за часів більшовизму, коли, з одного боку, випускалися понівечені цензурою твори українських мислителів, а з іншого — радянська критика постійно твердила про вищість російської культури і вирішальний вплив її діячів на культуру українську. Під гаслом боротьби з українським націоналізмом впроваджувалася політика національного самоприниження, національної меншості та малоцінності. “Нація вмирає від інфаркту. Спочатку їй одбирає мову”. Ці гіркі слова Л. Костенко чітко відображають мовну ситуацію в